

O nastanku naselja Doborovci i njegovom nazivu

Rusmir **DJEDOVIĆ**

NASELJE DOBOROVCI, sa nešto više od 2000 stanovnika, danas je jedno od dvadesetak, a istovremeno i jedno od većih naselja općine Gračanica. Zbog svog geografskog položaja i činjenice da kroz njega prolazi regionalni put iz doline rijeke Spreče (grada Gračanice) ka Posavini (značajno putno raskršće Srnice - Hrgovi), Doborovci su ukupno središte sjeveroistočnog dijela općine Gračanica. Doborovcima gravitiraju obližnja naselja: Džakule (MZ Džakule, Trnovci i Buk), Prijeko Brdo, Vranovići, a takođe i sjeverni dio naselja Sladna (općina Srebrenik).

Navedena naselja su usljed povoljnih prirodnih i prometnih uvjeta bila naseljena još u prahistoriji o čemu govore i arheološki lokaliteti u Doborovcima (brdo Monj), Džakulama i Vranovićima. Takođe, više toponima, kao i neka predanja upućuju na zaključak da je šire područje Doborovaca bilo naseljeno još u doba Rimskog carstva kao i u srednjem vijeku.

Oduvijek je za razvoj Doborovaca bila važna komunikacija, koja je spajala srednju Bosnu i dolinu Spreče sa Posavinom i rijekom Savom. Tako se u literaturi često spominje antički put koji preko Doborovaca spaja srednju Bosnu sa skelom u Domaljevcu na rijeci Savi.¹ Vjerovatna trasa tog sta-

rog puta u području Doborovaca prolazila je negdje pored mahale Hodžići, zatim neposredno pored Monja i Zmajevca, u Džakulama pored brda Kaštijelj i kroz prolaz Demir kapiju (na turskom Željezna vrata) prema Prokopu i Međidi. Taj pravac je zadržao i srednjovjekovni i turski karavanski put.

Starost

Područje današnjih Doborovaca je zasigurno bilo naseljeno tokom srednjeg vijeka i u najstarijem periodu turske uprave. Iako se ne navodi kao posebno naselje, ono je vjerovatno ulazilo u sastav susjednih naselja Sokol i Sladna. Na to upućuju, prije svega, brojni toponimi, kao što su: Podzvizd, Pandurište, Selište, Hambarišta, a naročito zemljišta, čiji nazivi upućuju na staro vino-

okoline. Između ostalog, Mehinagić na strani 2 navedenog izvještaja piše: "Nadalje, postoji tradicija, a i opipljivi dokazi da je u rimsko doba linijom između tvrđave Srebrenik i Sokol išla rimska trasa pokraj brda Monj, koje se nalazi nedaleko od tvrđave Sokol, a koje dominira ravnicom prema Gradačcu, Brčkom i Šamcu. Samo ime Monj je latinsko ime i ispod njega, kod vode zvane Zmajevac, nalazi se zatrpan neki svod ili most iz rimskog doba; i prema tradiciji baš tuda je išla ta rimska trasa preko sela Džakula i Međida kroz posavačku ravnicu i izlazila na Savu. Tu je postojao ili most ili skela u današnjem selu Domaljevcu, pa se je preko te skele ili mosta prelazilo, a onda je trasa išla Slavonijom dalje u grad Slavenska Mitrovica, tj. nekadašnji rimski grad i centar zvani Sirmium i, valjda, odatle dalje prema Đerdapu. Po svoj prilici, tu rimsku trasu ili cestu koristili su i Osmanlije nakon osvajanja ovih krajeva."

¹Uglavnom se prenosi mišljenje koje se navodi u jednom izvještaju Odbora Islamske vjerske zajednice Gračanica, upućenom Starješinstvu Islamske vjerske zajednice Sarajevo, broj 57/67, od 25. 8. 1967. godine, za koji se smatra da ga je pisao posljednji gračanički kadija, Ibrahim ef. Mehinagić, inače tada ponajbolji poznavalac prošlosti Gračanice i

gradarstvo (Vinište, Viništa, Vinac). Na staro stanovništvo Doborovaca podsjećaju toponimi: Klajino Brdo, Pilipovina, Lučino Brdo, Bunova Ravan.

Dosadašnja etnološka ispitivanja stanovništva Doborovaca su pokazala da u njoj ima više familija za koje se ne zna porijeklo, pa se smatra da su u tom naselju autohtone.¹

Interesantan je primjer stare familije iz Gornjih Doborovaca sa prezimenom Jukić. Naime, još 1548. godine se u turskim popisnim defterima, kao stanovnik Varoši Sokol (a koja je zahvatala i današnje Gornje Doborovce), spominje neki Mehmed, sin Jukića.² Dakle, Jukići su registrovani na ovom području još u 16. stoljeću, neposredno po turskom osvajanju, a prezime upućuje i na njihovu srednjovjekovnu starost. Nadalje, krajem 19. stoljeća u Gornjim Doborovcima je postojala posebna mahala sa nazivom Jukići. Tu se krajem turske uprave nalazi 7-8 kuća koje su pripadale familiji Jukići, što samo po sebi govori o njihovoj velikoj starini na navedenom prostoru. I narodno predanje u Doborovcima upućuje na to da su Jukići na tom prostoru autohtona familija.

I na području obližnjih Trnovaca, u naselju Džakule (čiji teritorij je u srednjem vijeku pripadao naselju Sokol), krajem turske uprave postoji nekoliko kuća familije Jukić. Narodno predanje u Džakulama ne kazuje ništa o porijeklu te familije.³

Tokom prve polovine i sredinom 19. stoljeća u Gornjim Doborovcima, koliko je poznato, žive sljedeći Jukići: Mehmed, Husein, Sulejman, Husein (drugi), Kahriman, Mehmed (drugi). Krajem turske uprave i tokom austrougarske vlasti kuće imaju: Ahmet i Avdo Jukić (sinovi Mehmeda),

petorica braće Jukića (Huseina), Mustafa Jukić (Sulejmana), Sulejman Jukić (Kahrimana) - dvije kuće, Bećir Jukić (Huseina), Mustafa Jukić (Huseina) i Ibrahim Jukić (Mehmeda).⁴

O nazivu

Naziv, tj. toponim Doborovci nije srednjovjekovne starosti kao što su nazivi nekih susjednih naselja koja su pod istim imenom postojala i u srednjem vijeku, a to su: Sokol, Sladna, Špionica, Babunovići, Srnice i Međida. Ime današnjih Doborovaca je nastalo u osmanskome periodu, najvjerovatnije u 18. stoljeću. Tada nastaju današnja imena i za neka druga okolna naselja: Džakule, Vranoviće, Biberovo Polje. Pošto se i u ovim krajevima, tokom austro-turskih ratova, krajem 17. i početkom 18. stoljeća, stanovništvo bilo jako prorijedilo, u taj prostor se naseljava izbjeglo bošnjačko-muslimansko stanovništvo sa sjevera (Mađarska, Slavonija) i daje svoja imena naseljima. Takav slučaj je i sa Doborovcima.

Ranije je u literaturi primijećeno da najstariji spomen Doborovaca u historijskim dokumentima potiče tek s početka 19. stoljeća.⁵

Pitanje etimologije i nastanka toponima Doborovci odavno je već otvoreno.⁶ Fikret Ahmedbašić, koji se duže vremena bavi etnološkim proučavanjem Džakula, Doborovaca i okoline, daje nekoliko podataka o nastanku i značenju naziva za Doborovce, ali ipak konstatuje da se istraživanje njegovog porijekla: "... ovim prilogom ne završava, već možda tek otvara".⁷ Bio je, očigled-

1 Fikret Ahmedbašić, Doborovci - Gornji i Donji (etnološke skice), *Gračanički glasnik* 6, "Monos" Gračanica 1998. godine., 74 - 83

2 Rusmir Djedović, Srednjovjekovne feudalne familije iz okoline Gračanice, *Gračanički glasnik* 2, novembar 1996. godine., "Monos", Gračanica 1996., str. 8 - 14

3 Fikret Ahmedbašić, Ispod Monja, Džakule - etnološke skice, *Gračanički glasnik* 2, novembar 1966. godine., Monos, Gračanica, str. 79-80.

4 Podaci iz austrougarskih gruntovnih knjiga iz 1891. godine za K.O. Doborovci. Gruntovnica Osnovnog suda u Gračanici.

5 U tom turskom dokumentu, u kome se spominje 80 vojnika sa šireg područja Doborovaca, koji su učestvovali u jednom od vojnih pohoda Husein-kapetana Gradaševića, naziv se piše najpribližnije u obliku Dubravica. (Rusmir Djedović, O učešću Gračanlija u pokretu Husein-kapetana Gradaševića, *Gračanički glasnik* 3, "Monos" Gračanica, 1997., 17, bilješka 19).

6 Fikret Ahmedbašić, *nav.* članak, 74 - 75

7 Fikret Ahmedbašić, *nav.* članak, 75

no, sasvim u pravu jer se etimologija i nastanak naziva Doborovci, uostalom kao i mnogih drugih naših naselja, mora još temeljiti je istraživati.

Ovom prilikom dajemo nekoliko interpretacija nastanka i etimologije, tj. porijekla toponima Doborovci.

Prva varijanta:

Najraširenije mišljenje o nastanku toponima Doborovci je vezano za staru tvrđavu Dobor na lijevoj obali rijeke Bosne, nešto uzvodnije od Modriče. Ono se naslanja na podatke koji daju Hamdija Kreševljaković, jedan od najboljih poznavalaca historije Bosne u turskom periodu, Enes Pelidija, koji je detaljnije istraživao Bosnu u 18. stoljeću i Ivo Bojanovski, dobar poznavalac starih bosanskih srednjovjekovnih gradova i kasnijih tvrđava. Navedeni historičari su utvrdili da je 1716. godine, u jednom od sukoba u dugotrajnim austro-turskim ratovima, austrijska vojska uspjela zauzeti tvrđavu Dobor i da se posada Dobra prethodno povukla u Gračanicu.¹ Iako su podaci o veličini posade

vrlo različiti, svi se slažu u tome da je došlo do povlačenja zapovjednika - dizdara (bega) i posade u Gračanicu i da se posada više nije vraćala u Dobor. Na ovakve podatke se naslanja i sljedeća pretpostavka: "Članovi posade i njihove porodice naselili su se u kasabu Gračanica, grad Soko i njegovo podgrađe, a vjerovatno i na područje susjednih Doborovaca, otkuda možda potiče i naziv tog sela."²

U prilog ovakvom shvatanju nastanka imena za naselje Doborovce ide i predanje koje još postoji kod stanovništva Doborovaca. Njega je nedavno zabilježio Fikret Ahmedbašić u sljedećem obliku: "Ova tvrdnja o mogućem porijeklu naziva Doborovaca temelji se, u osnovi, na predanju koje mi je ispričao i Ahmet Džafić iz Doborovaca. Ovaj kazivač tvrdi da su Doborovci dobili ime po trojici zatvorenika koji su pobjegli iz srednjovjekovnog grada Dobra kod Modriče i naselili se na ovim prostorima. Saznavši odakle su ti bjegunci došli, ljudi iz okoline prozvaše ih Doborovci, pa to ime ostade i za naselje koje će se tu razviti."³

Dakle, prema narodnom tumačenju, od geografskog pojma Dobor, nastade novi toponim Doborovci. Sa lingvističkog stanovišta, to je sasvim moguće, jer je pridjevski sufix "ov", a u pluralu "ovci" i danas živ i produktivan u slavenskim jezicima i to u značenju pripadanja.⁴ U ovom slučaju riječ Do-

uzeo Dobor. Turska posada od 200 momaka slobodno se povukla u Gračanicu, dok je neprijatelj zarobio 3 topa, 16 centnera praha, 300 kugli, 10000 m žita, itd. Austrijanci su grad temeljito razorili." Međutim, u pomenutom sidžilu se, između ostalog, navodi da je tvrđava Dobor evakuisana 1716. godine, poslije bitke kod Varada; posada je premještena u novu Palanku (Novi Šeher), a aga u palanku Brod. Tokom 1742. godine radilo se na obnovi ruševne tvrđave i stare džamije u njoj, koju je podigao sultan Selim II (Hatidža Čar Drnda, *Sidžil tešanjskog kadiluka*, Sarajevo, 2005.)

1 U svojoj studiji "Stari bosanski gradovi", (*Izabrana djela II*, "Veselin Masleša" Sarajevo, 1991.), na strani 408 Hamdija Kreševljaković navodi: "Za prvog rata Karla VI s Turcima (1716. – 1718.) pao je i Dobor u austrijske ruke. Grad se predao 1716., a posadi od 200 ljudi s jednim begom bilo je dozvoljeno da se povuče u Gračanicu. Po miru u Požarevcu, ostao je Dobor u turskoj vlasti, ali u nj više nije vraćena posada." Međutim, Enes Pelidija u knjizi *Bosanski ejalet od Karlovačkog do Požarevačkog mira*, ("Veselin Masleša, Sarajevo, 1989), na strani 206 o događajima iz 1716. godine piše: "Dva odjeljenja carskih trupa ponovo su 19. novembra upala u Bosnu, gdje, pod komandom pukovnika Petraša, dan kasnije zauzimaju Odžak i kulu Dobor, čiji se beg bez borbe predao i po dogovoru sa austrijskim oficirima sa 30 članova posade otišao u Gračanicu. I ova dva mjesta su do temelja porušili... Od ovog pohoda, do tada značajna kula Dobor nikada se vojnički nije oporavila i obnovila." Pelidija se za ove podatke poziva na Sidžil tešanjskog kadije. Ivo Bojanovski, u svom radu pod nazivom *Dobor u Usori (Sjeverna Bosna)*, ("Naše starine, XIV-XV, Sarajevo, 1981. godine. str. 11-37.), navodi: "1716. (20. - 24. 11.) puk. Petraš (obrist Petrash) bez borbe za-

2 Esad Tihić, Omer Hamzić, *Gračanica i okolina u NOB-u i revoluciji*, Gračanica, 1988. godine., str. 33.

3 Fikret Ahmedbašić, *nav. članak*, 74

4 Petar Skok, *Etimologijski riječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Knjiga prva*, JAZU, Zagreb, 1971., 496 - 497.

borovci znači pripadanje doseljenih stanovnika tvrđavi Dobor.¹

Zanimljiv je i podatak da je još krajem 19. stoljeća u Doborovcima postojalo prezime Doborčević. U tom naselju tokom prve polovine i sredinom 19. stoljeća živi neki Vehab Doborčević, a krajem turske uprave i tokom austrougarske, njegov sin Latif Doborčević.² I ovdje imamo uobičajeno formiranje riječi od osnove, plus sufiks "če", za diminutiv i jako česti sufiks "vić".³ Oko Građača je poznato prezime Doborac.

Još neka prezimena koja su zabilježena u Doborovcima krajem 19. stoljeća posredno potvrđuju da značajan broj stanovnika tog naselja vodi porijeklo od članova vojničke posade nekadašnje turske tvrđave Dobor. To su prezimena: Dizdarević, Džindić, Bašić i Serhatlić.

Dizdar (pers.) je za vrijeme turske bio zapovjednik tvrđave.⁴ Tako se 1891. godine u Doborovcima spominje neki Mustafa Dizdarević, zvani Omerović, sin umrlog Omera.⁵ Očito je da njegov otac Omer, koji je živio u prvoj polovini i sredinom 19. stoljeća nosi prezime Dizdarević, što znači da je on bio potomak nekog Dizdara koji je opet mogao živjeti u prvoj polovini 18. stoljeća, upravo u vrijeme dolaska posade iz tvrđave Dobor.⁶

Džindije (ar.) su bili vješti jahači i poseban rod turske vojske.⁷ Džindija je bilo i među posadnicima turskih tvrđava. U Gornjim Doborovcima, tokom prve polovine i

sredinom 19. stoljeća, živio je neki Mehmed Džindić, koji je mogao bi biti potomak nekog džindije doborske posade. Njegovi potomci se i danas nalaze u tom naselju.

Baša (tur.) je, između ostalog, vrlo česta vojna titula.⁸ U Donjim Doborovcima, tokom prve polovine i sredinom 19. stoljeća živio je neki Mehmed Bašić. I on bi mogao biti potomak nekog baše iz 18. stoljeća. Pošto se njegovi potomci kasnije spominju kao Bašići-Alići, onda su oni dio nešto šire familije Alića iz Doborovaca, a to opet navodi na pretpostavku da i Alići vode porijeklo od nekog člana vojne posade tvrđave Dobor.⁹

Serhatlija (pers.- tur.) je za vrijeme turske uprave bio graničar, krajišnik¹⁰ Poznato je da je Doborska tvrđava bila blizu rijeke Save i turske granice ka Austriji. Krajem 19. stoljeća, u sjeverozapadnom dijelu Doborovaca, postoji mahala Serhatlije sa stanovnicima čije je prezime Serhatlić. Nisu li Serhatlići potomci nekog graničara iz posade tvrđave Dobor?

Druga varijanta:

U Doborovcima je zabilježeno i jedno pomalo uprošteno, tj. pučko predanje o tome kako je to naselje dobili sadašnje ime. Ono se svodina sljedeće: "...ovo selo dobilo je naziv po jednom ili više borova negdje ispod Privale na karavanskom putu prema Savi, ispod kojih su se redovno odmarali putnici namjernici i kiridžije. Dogovarajući se o putovanju, govorili su: 'Odmorit ćemo se kod borova' ili 'Idemo do borova, pa ćemo se tu odmoriti...do borova, pa dalje...' I tako nastade ime Doborovci".¹¹

Sličnu pučku priču je autor ovog rada čuo prije 15-tak godina od Sulje Spahića iz Piskavice, kako su Džakule dobile ime po džakovima dubrovačkih trgovaca koji su davno išli karavanima starim putem za Posavinu. Ima još jedno slično narodno predanje koje

1 O etimologiji toponima Doborovci iz osnovice Dobor govore i oblici za etnike (Doborovčanin i Doborovčanka) i ktetik (doborovački).

2 Gruntovne knjige za K.O. Doborovce, iz 1891. godine. Gruntovnica Osnovnog suda Gračanica.

3 Petar Skok, *nav. djelo*, 580 - 581

4 Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku*. Sarajevo 1985., 221

5 Gruntovne knjige iz 1891. godine za K.O. Doborovce. Gruntovnica Osnovnog suda Gračanica.

6 Ovi Dizdarevići se izgleda razlikuju od veće familije Dizdarevića iz Sokola, potomaka Dizdara sokolske tvrđave.

7 Abdulah Škaljić, *nav. djelo*, 242 (Odatle prezimena Džindo i Džindić)

8 Abdulah Škaljić, *nav. djelo*, 122.

9 Gruntovne knjige iz 1891. godine za K.O. Doborovce. Gruntovnica Osnovnog suda Gračanica.

10 Abdulah Škaljić, *nav. djelo*, 560

11 Fikret Ahmedbašić, *nav. članak*, 74. (Ahmedbašić u članku navodi da mu je priču ispričao mještani Ševko Džafić)

se može čuti u okolini Gračanice: kada je austrougarska pravila put Gračanica - Srnice, onda se govorilo da je izgrađen put do i od neke velike Bukve. Tako je poznati prevoj na tom putu dobio naziv Bukva.

Treća varijanta:

Pitanje nastanka i etimologije toponima Doborovci dodatno usložnjava još jedna pojava. Naime, narod oko Doborovaca i Gračanice, često u običnom govoru ovo naselje naziva Dobarovci. Sličnu pojavu imamo i kod naselja Dobošnica, koje se nalazi između Gračanice i Lukavca, a koju narod ponekad naziva i Dobašnica.¹

Rješavanje i ovog problema – Doborovci ili Dobarovci, kao i nekih drugih, svakako, traži nova istraživanja i interpretacije.

Porijeklo naziva

Iz prethodno navedenih razmatranja prilično nam je jasno kako je i kada nastalo naselje na teritoriji današnjih Doborovaca, kao i kako je nastao današnji naziv. Ali ništa nismo kazali o izvornom pojmu iz kojeg je izveden toponim Doborovci, tj. nismo ništa kazali kako je zapravo nastao naziv za srednjovjekovnu utvrdu kod Modriče. Pod nazivom Dobor se ona spominje davne 1408. godine, a sigurno je još i starija. Zato, da bismo do kraja objasnili nastanak i značenje naziva za Doborovce, trebamo se pozabaviti i načinom nastanka imena za srednjovjekovnu utvrdu Dobor kod Modriče.

Odavno je u naučnoj literaturi primijećeno da u srednjovjekovnoj Bosni ima više starih utvrda čiji su nazivi nastali od riječi “bor” i “boj”.² Takvi su nazivi: Dobor, Samobor, Borač, Dobojo... Takođe iz izvedene riječi “bran” je nastao naziv utvrde Branič. Mada riječ “bor” nije potvrđena, ona je sigurno postojala i iz nje su izvedene brojne

druge riječi.³

Skarić navodi da je naziv Dobor, nastao isto kao i naziv Dobojo.⁴

U prilog razjašnjavanju nastanka toponima Dobor, treba svakako uzeti u obzir još jednu mogućnost. Naime, u geografskoj terminologiji se vrlo slične riječi koriste za označavanje uskih dolina i prolaza u reljefu. Tako oblik “d6b6r6” označava tijesni prolaz ili klanac⁵, a oblik “dabar” označava dubodolinu⁶. Slični toponimi za uske doline su zabilježeni za brojne župe, utvrde i naselja u srednjem vijeku (Dabar, Dbar, Debr, Debar...). I sam položaj srednjovjekovne utvrde Dobor kod Modriče, upravo odgovara navedenim karakteristikama. Ona se nalazi u suženju doline rijeke Bosne, gdje se strme obale spuštaju u samu rijeku. Često se zbog svog strateškog položaja, utvrda Dobor nazivala i vrata Bosne.

Zaključak

Dakle, iako je područje današnjih Doborovaca bilo naseljeno od najstarijih vremena, ovo naselje kao posebno i sa današnjim nazivom egzistira od prve polovine 18. stoljeća. Tako, Doborovce u historijskom smislu možemo svrstati u red mladih naselja općine Gračanica. Na činjenici da je toponim Doborovci nastao po doseljavanju vojničke posade iz stare utvrde Dobor, mogu se temeljiti dalja istraživanja načina nastanka i razvoja samog naselja kroz historiju.

1 Opće je mišljenje da je pučki naziv za naselje Škahovica, koji se ponekad može čuti kao Škavica, iskvareni pravi naziv.

2 Vladislav Skarić, O geografskoj nomenklaturi Bosne i Hercegovine, *Izabrana djela, knjiga III*. “Veselin Masleša”, Sarajevo, 1985., 177. (On, između ostalog spominje i “Tvrđavska imena izvedena od riječi *bor*, koja ima sveze sa borenjem, borbom, svakako su vrlo stara.”)

3 Petar Skok, *nav djelo*, 189 - 190

4 Skarić, takođe, navodi da je naziv Dobojo dobio nekoliko starih utvrda u Bosni. Interesantan je i oblik Dobuj, kako se spominje u nekim dokumentima, a i u narodnoj tradiciji. Po njemu je i naziv za Dobošnicu nastao na sličan način, tj. prvobitno kao Dobojšnica, pa Dobošnica. Ali navedena problematika je već sasvim drugi problem u odnosu na naziv za Doborovce.

5 Rikard Kuzmić, Etimološko-semantički supstrat geografskih i sličnih imena. *Zbornik radova, ANUBiH, posebno izdanje, knjiga XXXIV*, Sarajevo, 1977., 199 - 206

6 Petar Šimunović, Geografska nomenklatura za usjke i prolaze u kršu”, *Zbornik radova, ANUBiH, posebno izdanje, knjiga XXXIV*, Sarajevo, 1977., 381-387.